

שיחת מו"ר ראש הישיבה
הרה"ג הרב יעקב שפירא שליט"א
אזכרה למו"ר ר' אברום זצ"ל
שנה אחת - עשרה תש"פ

הקב"ה נוטל פרי עץ הדר

ברשות הרבנים והרמ"ם, רבנן ותלמידיהון ותלמידי תלמידיהון. לפני שנים עשרה שנה בחג הראשון של סוכות, כשכולם קיימו את המצווה של "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר" (ויקרא כג, מ), באותו הזמן נסתלק אבי מורי זצ"ל לשמי מרומים. אומר על כך הירושלמי, שגם הקב"ה מקיים את מצוות "ולקחתם לכם פרי עץ הדר". והירושלמי אומר, וכך גם מובא בשם הזוהר, שביום הראשון של סוכות הקב"ה לוקח נפש של צדיק שגם הוא פרי עץ הדר, אתרוג מובחר, שהגמרא אומרת (סוכה לה) שהדר זה שהוא מתהדר משנה לשנה, שהוא תמיד מתחדש. ידוע שהאתרוג הוא נגד ת"ח, האתרוג הוא סוג של מי שעצו ופריו שווים, שאין סתירה בינו לבין עצמו. על זה אומר הירושלמי שהקב"ה מקיים "ולקחתם לכם פרי עץ הדר", ע"י נשמה של צדיק שעצו ופריו שווים.

תורה מקורית

אחרי שנים עשרה שנה, יש חובה יותר גדולה להתבונן בדברים שאולי לפעמים כשנמצאים קרוב רואים, אבל רואים פחות. אבי מורי זצ"ל למד הרבה מאוד מגדולי ישראל, אלה ששמום הלך לפנייהם, בלי צלצלי שמע, שהם גדולי הדור. הוא זכה לשאוף ולנשום מלא ריאותיו את התורות שהוא שמע, את ההנהגות שהוא ראה, גם את השיחות חולין שלהם, אע"פ שכל אחד מאלה שהוא שמע לא ראי זה כראי זה - היה בהם מגוון גדול של הלך של מחשבות, הם היו בשבילו התמרורים של הדרך שעל פי זה הוא לא חיקה, אלא הוא חידש וקידש את המקוריות של עצמו. כל דבר מקורי זה לא איזה שהיא נקודה פלאית כזאת, שמראשית היצירה שלו הוא מקורי.

מקורי - הכוונה היא ללמוד ולעשות אחריו, לפתח את התורה ולבנות את המחשבה העצמית, מתוך ידיעה ומתוך קישור, שאנו יודעים שאלה שעומדים על גבינו - אלו שהיינו קשורים אליהם - הם אלה המלאכים שאומרים לנו "גדל".

כך היה אבא זצ"ל, את כל הדברים הללו הוא לא שמר רק לעצמו. כל מה שהוא ינק, כל מה שהיה לו כדי לבנות את העולם הרוחני שלו, הוא העניק גם לאחרים. גם בסיפורים שהוא שמע מגדולי ישראל, בפרט מהגאון הרב יעקב משה חרל"פ, שהוא היה יושב אתו כמעט קבוע בחדר הקטן של הרב זצ"ל בבית הרב, אחרי שהיו מתפללים בלימוד הוא היה שומע ממנו הנהגות וסיפורים שהוא ידע ושמע. גם את הדברים האלה וגם את העצות הטובות, ובפרט את השיעורים, הוא לא החזיק טיבואת לנפשיה, את הכל הוא השתדל להעביר. את התורה, כדי שיראו הדורות הצעירים מה הדמות של תורה בטירתה.

לגעת בשורש

וכך הוא נהג בכל סוגיה, בין שזה סוגיה הלכתית או ציבורית, או עניינים אישיים של האדם - הוא תמיד ידע לגעת ולדעת בחפצא של העניין, על מנת לדעת איך להורות. שאלתי אותו פעם, מה גדולתו של אחד מגדולי ישראל מהדור שלפנינו? והוא ענה לי, שהמושכל הראשון שלו הוא טוב מאוד. כשיש בעיה, והבעיות הקשות הם הבעיות המורכבות יותר, הוא יודע להצביע מהי הנקודה המרכזית הפנימית של אותה בעיה, שכתוצאה ממנה יש השלכות גם על הדברים הנלווים; זו הייתה ההגדרה שלו בעיני תורה ובעיני הלכה. הוא הביא לי פעם דוגמה - כמו ברפואה, שכמה שהרופא הוא באמת יותר גדול, אזי

יודע הוא לקרוא את המציאות בצורה מעמיקה, לדעת מה העיקר ומה עיקרי פחות.

אני מרשה לעצמי לומר, ש"מאן דנפח מדיליה נפח" (עמק המלך קכז, ג), זוהי הגדרה ממצה וקולעת עליו. להנהגה שלו, על הסגולה שלו. תמיד, בכל עת בכל שעה, עווד ולא רק בעניינים פרטיים. גם בענייני הלימוד, לחשוב לפי האמת. הוא אמר לי פעם שלומר על הן הן ועל לאו לאו זה הגדרה שהגמרא (גיטין סז) אומרת לגבי שכיב מרע, ברם אדם חי צריך גם לשאול, צריך גם להבין; ולכן היה מאוד חשוב בשיעורים ובשיחות שהוא נתן, לדעת שיש חשיבות עליונה שהתלמיד יקבל מפי הרב. הוא אמר לי באחת הפעמים שתלמיד שלא יודע מהרב בשיעור גם את הדרך, הוא יכול להיות בכל ישיבה שהיא, אבל בעצם הוא לומד בשטיבל.

ההשקעה והחידוש

לכל שיעור ולכל שיחה שהוא נתן בישיבה הוא התייחס בשיא כובד הראש שיכול להיות, ולא משנה אם זו הייתה שיחה על החגים או על דברים אחרים, ועל אחת כמה וכמה כשהיה מדובר בשיעור - הוא היה משקיע את כל כוח ההבנה שלו בדבר. פעם ביום שלישי אחד (היום שהיה מעביר בו את השיעור הכללי), הגיע אליו איזה עו"ד גדול מאוד, והוא ראה כמה בקושי אפשר לדבר אתו ביום שלישי. אז הוא אמר לו, הרב, האם על הסוגיה הזאת לא העברת שיעור, הרי כבר אמרת פעם שיעור על הסוגיה הזאת? והשיב לו, שאת השיעור הזה אף פעם הוא לא אמר. פעם, כשאמי מורתי ע"ה שאלה אותו, כזו מלחמת עולם לפני שיעור? הוא אמר לה, שיש דברים בחיים, שמי שלא חווה אותם אף פעם לא יכול להבין אותם. לכן הוא שם דגש על היכן שצריך להיות ולא תמיד קיים, הנושא של החבורות. אדם שלמד מה זה להשקיע, גם ידע להעריך יותר את מה שהוא מקבל.

פעם הוא סיפר לי שאמרו על הרב מטאבריג שאת השיעור שלו אף אחד לא יכול לומר בשם עצמו, מפני שהיה ניכר שסוג החשיבה הזו בא רק מהרב מטאבריג. במידה מסוימת יש בשיעורים שאבי מורי צ"ל העביר, שהוא היה משקיע רבות ואז נתן אותם, לפעמים היו אבחנות דקות; ולא בכדי אמר עליו הרב מטשעבין שהוא זך השכל וזך הרעיון.

והתוצאה של מאמץ של מחשבה בעבודת ה' הייתה, שמה שיצא תמיד מהדברים שהוא דיבר, היה עידית שבעידית. וגם אם לפעמים דברים היו נראים כמו זיבורית חלילה, אבל ודאי שהזיבורית שלו הייתה כמו עידית של אחרים. אדם רוצה בקב שלו. הסברה של אתמול, תמיד אמר, לא מוכרחת להיות הסברה של היום. אדם שצורת הלימוד שלו היא כזו, נעשה שותף לקב"ה במעשה בראשית - שכן הוא בונה עולם של תורה ומפיח רוח חיים לא רק באלה שלומדים, אלא אם מותר להגיד - אפילו בתורה עצמה. ר' נתן רענן אמר לאבי מורי צ"ל, אתה מסביר בסברות כ"כ יפות גם את ההו"א של הגמרא, וקשה אח"כ להבין למה הגמרא אומרת מסקנה אחרת.

זו הייתה עיקר המגמה שלו, שכל תלמיד יהיה בבחינת החוה של אדם הראשון. חז"ל אומרים באבות דר"נ (א, ו) שאין חוה קוראת לאדם הראשון בעלה אלא רבי - שכשאדם מרגיש את היצירה שהשקיעו בו, שנותנים לו יכולות איך הוא מושל בעצמו, אזי הוא נהפך לרוח ממללא של רבו, הוא נהפך לרוח ממללא של הישיבה, אז הוא נקרא תלמיד. ולא בגלל שהוא חוזר על מה שהוא שומע, אלא בגלל שהוא מקבל את החשיבה ואת הלימוד איך להעמיק, איך להתרחק מהשטחיות.

לקחת אחריות

והנקודה הזאת, היא שגרמה לו אולי שלא כ"כ ברצונו ליטול אחריות. מצאתי מכתב שנכתב ע"י וע"י חבריו ללימודים כשהוא היה בחור, זה היה אחרי השואה, שהם קבלו על עצמם שם, קבוצה של קרוב לשלושים אנשים, (לא נמנה את כל השמות, אך חלק מהם היו הוא, הרב ז'ולטי, הרב שמואל רוזובסקי, הרב ישעיה גולדשמידט, כל אלה אח"כ מלאו את הארץ בתורה), והם קבלו על עצמם יחד עם עוד רבים להוסיף לימוד בשעות של בין הזמנים כדי להוסיף תורה אל מול החיסרון העצום שנולד בעקבות השואה. וזמן הקבלה שהם חתמו על זה באותה שנה היה בערב יו"כ. זה מה שהטריד את החבורה הזאת.

הוא סיפר לי פעם שבזמן שהיה פרעות בחברון בתרפ"ט, כשהגיעה השמועה על הטבח ר"ל, אחד הרבנים החשובים שהיה בכית הרב קוק בזמנו,

נראה... וכששאלו אותו פעם שאלה בתמימות מה צריך להיות גודל הכיפה, הוא ענה, לפי גודל היראת שמים.

יש פסוק במשלי (טז, לא) "עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא". אומר שם הגר"א בפירושו למשלי, ששיבה באה לאדם כאשר יזכהו ה' יתברך להנהיג ישיבה בזקנותו, ועטרת נאה היא מאוד, והיא נמצאת במי שהולך בדרך של צדקה. ובמקום אחר במשלי כותב הגר"א, שהחכמה נקראת שיבה, כמו שכתוב אצל אברהם אבינו "זקן ויושב בישיבה" (יומא כה:). וכמו שכתוב בחז"ל "מרבח ישיבה מרבח חכמה" (אבות ב, ז). הגמרא בב"ב (י:). אומרת איזהו בן העולם הבא, כל שנגד זקניו כבוד, ואומר רש"י, שמכבדים אותו מפני חכמת זקנותו. אז גם הגר"א, ואולי זו גם כוונת רש"י, שלא מדברים על חכמה שהאדם הזה פיקח בגלל שהוא נולד פיקח, בגלל שהוא נולד בעל כשרונות וכד', החכמה שנובעת מתוך התורה, היא החכמה האמתית והיא הפקחות האמתית.

תמיד היה מדגיש את מה שהגמרא אומרת שחכם עדיף מנביא (ב"ב יב.), שהריטב"א והרמב"ן אומרים שם שכל ההשגות הרוחניות שיש לאדם גדול כשבאים אליו הרגשות משמים של נבואה, החכם מגיע לזה בשכל, והכוונה לשכל של תורה, לא סתם שכל; ואבי מורי זצ"ל זכה לכך כפי שאומר הגר"א - משום שהוא הלך בדרך של צדקה כמו שכתוב בפסוק במשלי.

בימים נוראים

הוא אמר לי פעם, שהוא לא מצטער על אף פעם שוויתר, אולי חוץ מפעם אחת.

היה פעם בישיבה חשש של גניבה, שמישהו מבחוץ גנב משהו מהמשרד, ובא אליו ידיד ר' אפרים (שכולנו מודים לו על הדברים הטובים שהוא עושה), והוא אמר לו, כבוד הרב זה היום האחרון שאפשר להגיש תלונה במשטרה. זה היה בעשרת ימי תשובה, ואבי מורי ענה לו, אם לא נגרם לישיבה הפסד, זה לא הזמן להגיש תלונות, עשרת ימי תשובה זה זמן להוסיף זכויות ולא חובות.

כמה ימים לפני שהוא נפטר כשבא הרופא לבקר אותו, הוא ישב במרפסת מנומנם, ושאל אותו הרופא כבוד הרב, למה אתה נרדם? אבי מורי זצ"ל

התעלף. ואז הרב זצ"ל אמר לאותו אדם, עכשיו זה לא הזמן להתעלף. עכשיו זה הזמן לעשות מעשה. לא להתחמק ח"ו, צריך לקחת אחריות. וסיפר פעם ראש ישיבת פורת יוסף, הרב שלום כהן, שבצעירותו הוא נקלע פעם לבי"ד רבני להרכב שאבא זצ"ל היה אחד מהשלושה, והוא ראה שהתנהל שם ויכוח חם מאוד על אותו עניין שדנו בבית הדין, אם לפסוק ככה או לפסוק ככה, ואבי מורי זצ"ל אמר דעה אחת והשניים האחרים אמרו דעה אחרת וכל אחד ניסה לשכנע את השני, והם סכמו שהם ישבו על זה עוד פעם. לאחר כמה ימים אבי ראה את הרב שלום כהן שאז היה אברך צעיר. הוא תפס אותו ואמר לו, אל תלמד ממה שראית, מפני שאחרי שהתבוננו בנושא הזה עוד פעם, ראיתי שהשניים צודקים ופסקנו כמו שהם אמרו. לדאוג שח"ו לא תצא שום תקלה ממה שעשו. וכשאבי זצ"ל לקח אחריות, שבסופו של יום זה גם בא לידי ביטוי ברבנות הראשית, מעולם הוא לא נטש את האחריות באמצע המערכה. וגם בזמנים שלא היו לידו אהרון וחור שיתמכו בידי, הוא לא התייאש והמשיך לפעול. וגם כשהוא נבחר לרבנות הוא אמר למקורבים שהיו לידו, ואני בתוכם, עכשיו תתפללו שבעוד עשר שנים לא יצטרכו למשוך אותי בחבלים החוצה.

ועלה לא יבול

הגמרא אומרת (מועד קטן ט), בני אדם אלו הם אנשים של צורה. אומר רש"י מה זה אנשים של צורה, חכמים. נשאלת השאלה, אם כן, מדוע לא כתוב במפורש בגמרא אנשים אלו הם אנשים חכמים. אבי זצ"ל פירש פעם בדרכו של המהר"ל, שבכל דבר יש צורה ויש חומר, שבדרך כלל החומר הוא הדבר הנפעל, והצורה זה הדבר הפועל, שמשפיע, הדבר שבונה ויוצר; ועל זה התכוונו חז"ל לומר אנשים אלה הם אנשים של צורה - אין הכוונה לחכמים בעלמא, אלא לחכמה של צורה לעומת חומר - שאלו אנשים היודעים תמיד, אפילו בלימוד ואפילו בשיחות חולין, איך להשפיע, איך ליצור ואיך לכנות עוד קומה על גבי קומה. לכן השתדל תמיד, שגם בשאלות של חולין שתלמידים שאלו אותך, לענות בצורה כזאת שאפילו מהתשובה הפשוטה יהיה אפשר ללמוד משהו. כשאחד התלמידים בישיבה שאל אותך פעם כשהוא בא לדבר אתך על איזה עניין, כבוד הרב האם זה מפריע עכשיו שאני אבוא לדבר? אמר לו הרב, תקף

ה). צריך לא רק לאהוב את הקב"ה אלא גם לאהב אותו על הבריות. ומה שכתוב אח"כ "ובכל נפשך" זה לא הולך רק על האהבה של האדם לקב"ה בכל נפשך, אלא גם שבכל נפשך תאהב אותו על הבריות. והיות והתורה היא שמותיו של הקב"ה אז גם לאהב תורה על התלמידים, מפני שתורה זה שמותיו של הקב"ה, וזה קיום של ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך. "מה ה' אלוקיך שואל מעמך" (שם י, יב), אמר פעם, שהקב"ה שואל מעמך את ה"מה". שתשאל, שלא תהיה אדיש, שלא כל הדברים יחלפו ליד האוזן וייעלמו. את ה"מה" עצמו הקב"ה שואל מעמך.

התעלות למען הכלל

כתוב בגמרא (ברכות כא:), אמר רב אדא בר אהבה, מניין שאין היחיד אומר קדושה, שנאמר "ונקדשתי בתוך בני ישראל" (ויקרא כב, לב). כל דבר שבקדושה לא יהיה פחות מעשרה. כתב הרב בליקוטים בעולת ראייה (חלק א, עמ' רעא), שעיקר תוכן מעלת הקדושה שיתרומם האדם וכל מגמתו וכל מעייניו לא לצורכי עצמו, כי אם לכבודו של אדון כל העולמים ולקדושתו ולהשלמת רצון קונו. וכל זמן שיחשוב האדם רק להשלים את עצמו, אפילו בשלמות רוחנית, אין זה בכלל קדושה. כי במצב של קדושה ההתרוממות של האדם אל הטוב ואל היושר מצד עצמו כפי הכרתו, התשוקה לשלמות עצמו היא נמשכת גם מאהבת עצמו הפרטית, שנובע מרגש הקיום הטבעי שנטוע בכל חי. ועל כן, עיקר העבודה הרוממה להשלים את הכלל ולזכותו ולהיטיב עמו. ומי ששם את העבודה הזאת נר לנתיבתו תמיד, הוא באמת מתעלה בקדושה, כיון שאין מגמתו לאהבת עצמו. אבל יחיד כשהוא לעצמו א"א שיתעלה לקדושה לולא התרוממות למעלת הקדושה שע"י הרבים לטובתם ולזכותם. וזה כמדומני, אחת התמציות של אותם הדברים הרוחניים והלא רוחניים, שאבי ראה בתור תפקידו בעולם הזה וגם בעולם הבא. "גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם" (חולין ז).

ויהי רצון, שזכותו תגן עלינו ועל כל ישראל, אמן.

הרים את הראש ואמר לו אתה כ"כ צודק, היום אסור לנמנם, זה עשרת ימי תשובה, צריך להתעורר. ואז הוא אמר לי תביא לי את ספר חידושי הגרי"ז על הרמב"ם, והוא פתח בסוף הספר שהיו שם מכתבים של הגרי"ז. אחד המכתבים נכתב בתחילת חודש תשרי, והגרי"ז לא כתב ג' תשרי אלא היה כתוב שם ג' דתשובה. הזמן צריך להשפיע על הכל, גם על הניסוח של הדברים, בפרט בעשרת ימי תשובה. וכהמשך לכך, למחרת יו"כ כששוב בא הרופא לבקר, הוא יהיה שרוי בשמחה ואמר לרופא, ברוך ה' נמחלו עוונותיהם של כל ישראל.

בשבת אחת כשהייתי בשבת שובה בבית, הייתי אז בישיבה לצעירים, הלכתי לנוח בצהריים כמו בכל שבת, והוא נכנס לחדר ואמר לי, רק אצלי זה שבת שובה? ויצא מהחדר. ואת זה אני זוכר עד היום. "רק אצלי זו שבת שובה?"

מסירות נפש לתורה

הגמרא (עירובין יג:) אומרת ביטוי שיש מעלה גדולה אצל אלו שזכו לראות את רבי מאיר מאחוריו. על איזה מקרה מדובר? אותו סיפור כתוב בירושלמי במסכת ביצה, שרבי יהודה הנשיא עשה בשבת שבע ברכות לבנו, ורבי מאיר שמע מבחוץ שמוחאים שם כפיים, הוא התחיל למחות. אמר רבי יהודה, מי זה שבא לרדותנו בתוך ביתנו? וכשרבי מאיר שמע שרבי יהודה הנשיא הנוזף הוא ברח, ועל אותה בריחה שרבי מאיר רץ הגמרא אומרת שזו זכות גדולה לראות את רבי מאיר אפילו מאחוריו ולא מלפניו. אין הכוונה בזה למי שראה את רבי מאיר ראייה גופנית מלפניו או מאחוריו, אלא הדגש של חז"ל הוא שראינו את האדם הזה חי את קדושת השבת. ולמען כל דבר שבקדושה אז הוא לא חס על שום דבר, גם לא על כבוד עצמו, וגם אם זה יכול להגיע למצב שהוא יאלץ לנוס ולברוח. זה מה שבתמצית ראינו במשך כל השנים, מסירות נפש לתורה.

להאביב תורה

כשהרב זומר שליט"א התמנה לר"מ, זכור לי שאבי מורי אמר לו, כתוב "ואהבת את ה' אלוקיך" (דברים ו,